

UNIVERZITET SINGIDUNUM
Departman za postdiplomske studije
Danijelova 32, Beograd

UNIVERZITET SINGIDUNUM
4-206/19
19-09-2023

VEĆU DEPARTMANA ZA POSTDIPLOMSKE STUDIJE

Odlukom Veća Departmana za postdiplomske studije broj 4-206/2019 od 02.11.2019. godine, određeni smo za članove Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije kandidatkinje Koraljke Vlajo (4004/16) pod nazivom *Vizualne paradigme simbola moći: dizajn političkih simbola socijalističke Jugoslavije* o čemu podnosimo sledeći

IZVEŠTAJ

1. Osnovni podaci o Kandidatkinji i doktorskoj disertaciji

Koraljka Vlajo rođena je u Zagrebu 1971. godine. Radnica je u kulturi. Diplomirala je na Dizajnu na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Zagrebu. Provela je godinu na studijama na University of Industrial Arts Helsinki (danas Aalto University) pri helsinškom univerzitetu, odsek dizajna namještaja. Kao muzejska kustosica deluje više od dvadeset godina. Zaposlena je u Muzeju za umjetnost i obrt od 2001. godine, a voditeljica je muzejskih Zbirki dizajna od novembra 2002. Zvanje više kustosice dobila je 2011, a zvanje muzejske savetnice 2020. godine.

Područja interesovanja su dizajnerske prakse u socijalizmu, posebno na području socijalističke Jugoslavije. Posebno se bavi savremenim interdisciplinarnim dizajnerskim praksama koje istražuju međuodnose dizajna, nauke, umetnosti i zanata. Autorka je brojnih izložbi u Muzeju za umjetnost i obrt, te drugim hrvatskim i inostranim kulturalnim institucijama i galerijama. Autorka je i koautorica niza kataloga, te stručnih i naučnih članaka. Jedna je od autorki projekta *Centar oblikovanja svakodnevice* u kontekstu Evropskog socijalnog fonda, te međunarodnih projekata *Made in – Craft & Design Narratives* i *Made in Platform for Contemporary Crafts and Design* u kontekstu programa Kreativna Evropa.

Bila je članica odbora i radne grupe za izradu Nacionalne strategije dizajna pri Ministarstvu regionalnog razvoja šumarstva i vodnog gospodarstva 2006. i 2007. godine. Članica je radne grupe za izradu Nacionalne strategije dizajna namještaja pri Ministarstvu regionalnog razvoja šumarstva i vodnog gospodarstva tokom 2009. i 2010, te članica komisije Ministarstva kulture za analizu stanja u dizajnu RH 2019. Bila je potpredsednica Hrvatskog dizajnerskog društva od 2005. do 2012. godine.

Sledi izbor najvažnijih stručnih i naučnih radova.

Urednica

- *MADE IN: Crafts – Design narratives* (Andelsbuch, Beograd, Ljubljana, Zagreb: Museum of Arts and Crafts, OAZA, Museum of Architecture and Design, Werkraum Brengenzenwald, Nova Iskra, Mikser, 2020.)
- *Život umjetnosti* 84, (2009.) urednici broja: Maroje Mrduljaš, Koraljka Vlajo

Naučni i stručni radovi

- Koraljka Vlajo, „Druga strana dizajna“, *Život umjetnosti* 84 (2009): 138-153
- Koraljka Vlajo, „Designing a Socialist Man“, *AM Journal of Art and Media Studies* 19 (2019): 15-27, doi.org/10.25038/am.v0i19.314
- Koraljka Vlajo, „Vizualni kodovi Milana Vulpe: retorika Plivinih reklama od 1956. do 1990.“, *Peristil* 63, (2020): 183-198, doi.org/10.17685/Peristil.63.12

Kustoski projekti (odabir)

- *Porculanski sjaj socijalizma: Jugokeramika - Inker 1953-1990* (Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2010.)
  - *Skriveni dizajn: Odjel dizajna tvornice Rade Končar* (Galerija HDD, 2011.)
  - *Croatian Designers Impact : Croatian product designers' exhibition* (Milano Salone del Mobile, Fabbrica del Vapore, Milano, 2011.)
  - *Marijina industrija ljepote* (Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2013.)
  - *Zvonko Beker i poslijeratna ekonomska propaganda* (koautorstvo s Markom Golubom, Galerija HDD, Zagreb, 2015.),
  - *Dizajn za novi svet* (koautorstvo s Ivanom Manojlovićem, Muzej istorije Jugoslavije, Beograd, 2015.)
  - *In a Nutshell: Contemporary Croatian Design*, putujuća izložba (organizacija: HDD, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2012. – 2016.)
  - *Privremeni muzej dizajna* (Design District Zagreb, 2016.)
  - *Šezdesete u Hrvatskoj - Mit i stvarnost* (autorstvo dionice o industrijskom dizajnu, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2018.)
- 303
- *Davor Grünwald – Industrijski dizajn u kontekstu tehnologije* (koautorstvo s Markom Golubom, Tehnički muzej Nikola Tesla, Zagreb, 2019.)
  - *MADE IN: Crafts – Design narratives*, (Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2020.)
  - *Milan Vulpe – Dekodiranje* (Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2020.)
  - *Milton Glaser – vizualni identiteti* (Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2020.)
  - *Retrotopia – design for Socialist Spaces* (autorstvo dionice o Hrvatskoj, Kunstgewerbemuseum, Berlin, 2023.)

Kandidatkinja ima dva objavljena naučna rada kategorije M51 i M23 čime je ispunjen preduslov za prijavu i odbranu doktorske disertacije:

M51 – Koraljka Vlajo, „Designing a Socialist Man“, *AM Journal of Art and Media Studies* 19 (2019): 15-27, doi.org/10.25038/am.v0i19.314

M23 – Koraljka Vlajo, „Vizualni kodovi Milana Vulpe: retorika Plivinih reklama od 1956. do 1990.“, *Peristil* 63, (2020): 183-198, doi.org/10.17685/Peristil.63.12

Doktorska disertacija kandidatkinje Koraljke Vlajo: *Vizualne paradigme simbola moći: dizajn političkih simbola socijalističke Jugoslavije* urađena je na ukupno 303 strane. Disertacija sadrži apstrakt na maternjem i na engleskom jeziku sa ključnim rečima. Tekst disertacije iznosi 266 strana. 1 strana su arhivski i dokumentacioni Izvori. Na 18 strana je Popis literature. Popis

literature obuhvata 297 referenci. Popis ilustracija je na 6 strana sa 97 podataka o ilustracijama. Biografija kandidatkinje je na 1 strani. Popis objavljenih radova kandidatkinje je na 3 strane.

Doktorska disertacija kandidatkinje Koraljke Vlajo bila je podvrgnuta proveri softverom za ustanovljavanje preklapanja/plagijarizma (iThenticate Plagiarism Detection Software). Ukupan procentualni iznos zapaženih preklapanja iznosi 6% disertacije. Sva pojedinačna preklapanja su manja od 1%.

2. Predmet i cilj istraživanja

Predmeti istraživanja, analiza i rasprava iznesenih u doktorskoj disertaciji *Vizualne paradigme simbola moći: dizajn političkih simbola socijalističke Jugoslavije* su vizuelne paradigme simbola moći, odnosno, dizajna vidljivosti političke i društvene moći, drugim rečima, vizuelno oblikovanje političkih simbola dominantnih politika i ideologije. Fokus istraživanja je na grafičkoj konstrukciji političkih ikoničkih i aikoničkih simbola u socijalističkoj Jugoslaviji u periodu od 1945. do 1991. godine.

Cilj istraživanja, analiza i rasprava je da se transdisciplinarnim pristupima istorije dizajna, političke istorije, kulturalne istorije, političke teorije, teorije kulture i teorije vizuelne kulture interpretiraju konstrukcije, manifestacije i transformacije vizuelnih političkih simbola jugoslovenskog socijalizma. Interpretacije vizuelnih simbola moći koji se u svrhu uspostavljanja legitimiteta vlasti, ali i u svrhu njegovog podrivanja, šire medijskom sferom čine nezaobilazan deo vizuelne kulture jugoslovenske društvene zajednice. Rečima kandidatkinje: „Cilj doktorske disertacije je da pomoću transdisciplinarnih humanističke teorije protumačiti temu vizualnih manifestacija i transformacija političkih simbola. Svakodnevne vizualne interpretacije simbola moći koje se u svrhu uspostavljanja legitimiteta vlasti (ali i u svrhu njegovog podrivanja) šire kroz medijsku sferu čine nezaobilazan dio vizualne kulture društvene zajednice“ (str. 14).

Danas su ostvarena brojna teorijska istraživanja koja se bave analizama aspekata iskazivanja i utvrđivanja političke moći, na primer, rituala proslava državnih praznika, oblikovanja nacionalnih spomenika, produkcije muzike i igranih filmova, prikazivanja rada i odmora itd. Do sada su izuzetno retko objavljivane studije koje se odnose na temu oblikovanja i transformacija vizuelnih reprezentacija simboličkog identiteta političkog sistema, drugim rečima, političkog dizajna. Cilj postavljen u doktorskoj disertaciji je, zato, teorijska i historiografska analiza koncepata političkog dizajna, te složenih slučajeva-primera kojima se politički dizajn realizuje i učestvuje u javnom političkom životu socijalističke Jugoslavije. Uspešno ostvareni ciljevi disertacije su:

- postavljena je savremena teorija dizajna tj. oblikovnih modaliteta vizuelnih političkih simbola;
- prošireno je interpretativno polje teorije dizajna kao prvostepene praktično orijentisane teorije o veštinama oblikovanja u smeru transdisciplinarnih pristupa: estetičke, kulturalne i političke teorije;
- na sistematičan način je analizirana i interpretirana uloga dizajna u svakodnevnim i izuzetnim „ritualizovanim“ vizuelnim reprezentacijama vladajuće ideologije u socijalističkoj Jugoslaviji;
- jugoslovenske studije kao relativno nova disciplina su proširene studijama dizajna kao bitne i determinišuće prakse političkih identifikacija unutar socijalističke Jugoslavije.

Kandidatkinjinim rečima: „I konačno, cilj je disertacije da se istraže i mapiraju svakodnevni primjeri dizajna političkih simbola socijalističke Jugoslavije. Ovo je istraživanje neophodno jer je riječ o zanemarenom području našeg vizualnog nasljeđa. Prije svega, razlog zanemarivanja leži u podcjenjivačkom odnosu prema svakodnevnom, tzv. anonimnom obliku vizualnih komunikacija. Politički dizajn, evaluiran isključivo kroz prizmu estetskih vrijednosti, a u skladu s već spomenutim kanonizacijskim pristupom tradicionalne povijesti umjetnosti, uglavnom je ostajao nezabilježen“ (str. 15).

3. Hipotetički okvir istraživanja

Naučne hipoteze na kojima je zasnovana doktorska disertacija *Vizualne paradigme simbola moći: dizajn političkih simbola socijalističke Jugoslavije* postavljene i razvijane su na sistemski način povezivanjem teorijskih i terenskih istraživanja jugoslovenskog dizajna u relaciji sa reprezentacijama političkog sistema, diskursa i svesti. Po kandidatkinji „Osnovna je teza disertacije da se analizom i interpretacijom transformacija dizajna političkih simbola mogu pratiti promjene dominantnog diskursa, promjene u razini otvorenosti političkog sustava ka društvenim promjenama, te razina legitimiteta vlasti u društvenoj zajednici. Hipotezu disertacije primijenila sam na studije slučajeva nekoliko ključnih ikoničnih i aikoničnih simbola socijalističke Jugoslavije, te sam ukazala na konkretne primjere tih transformacija od razdoblja soćrealizma do samoupravnog socijalizma, te post-titoističkog perioda.“ .

Hipoteze postavljene radom na disertaciji kandidatkinja je argumentovala dvostruko: na opšte teorijski način i, zatim, primenom na konkretne studije slučajeva ikoničnih i aikoničnih političkih simbola socijalističke Jugoslavije. Posebnu pažnju je posvetila konkretnim primerima i transformacijama u različitim periodima socijalističke Jugoslavije:

- politički dizajn u periodu soćrealizma od kasnih četrdesetih do ranih pedesetih godina dvadesetog veka – hipoteza o političkom determinizmu i funkcionalizmu socijalističkog realizma;
- politički dizajn u periodu samoupravnog socijalizma kao najbitnijeg političkog i ideološkog doprinosa jugoslovenskog socijalizma – hipoteza o generisanju specifično jugoslovenskog socijalističkog dizajna u vremenu socijalizma sa ljudskim likom, odnosno, uspostavljanja socijalističkog tržišta;
- politički dizajn u periodu posle smrti Josipa Broza Tita do raspada socijalističke Jugoslavije – hipoteza o dekonstrukciji socijalističke simbolike i vizuelnih reprezentacija političkih platformi i simbolizacija moći;
- politički dizajn u periodu posle raspada SFRJ sa primerima onih simbola koji su preživeli dezintegraciju socijalističke Jugoslavije – hipoteza o vizuelnoj kulturalnoj memoriji i njenoj održivosti tj. neodrživosti.

Zaključna hipoteza se odnosi na transformativnost političke slike/znaka: „Na koji su se način slike simbola mijenjale tijekom vremena; kako je dizajn simbola pokušavao oblikovati javno mnijenje i kako se recipročno mijenjao pod utjecajem društvenih promjena; te kako su vizualno reprezentirane vrijednosti sustava i ideologija – neka su od pitanja na koje će ova disertacija pokušati dati odgovore“ (str. 16)

Naučne hipoteze su postavljene na jasan način sa uvažavanjem empirijskih istraživanja dizajnerskih produkcija, političkih platformi i teorijskim razradama političke teorije i teorije vizuelne kulture.

4. Metodologija istraživanja

Istraživanja za ovu disertaciju su zasnovana na disciplinarnoj i transdisciplinarnoj metodologiji analize, interpretacije i rasprave političkog dizajna i društveno-političkih konteksta u kojima je praktikovan. Metodologija je hibridna pošto se zasniva na povezivanju različitih pristupa koji proizlaze iz društvenih i dizajnerskih praksi prema studijama vizuelne kulture, političke teorije, istorije vizuelnih umetnosti i istorije dizajna.

Kritički su analizirana relevantna dokumenta bitna za političke diskurse socijalističke Jugoslavije, dokumenta bitna za institucionalizaciju dizajnerskih praksi, zatim, dizajnerska dela, stručna literatura iz područja savremenih teorija moći, studija vizuelne kulture, studija sećanja, te disciplina vizuelne retorike i dizajna. Poređene su teorijske pozicije relevantnih autora i kritički stavovi same kandidatkinje. Navedene teorije i analize oformile su analitički i kulturalni okvir disertacije, te su ponudile strategije za interpretaciju političkih simbola, njihove disperzije i transformacije, odnosno, pojavljivanja i gubljenja u različitim istorijskim periodima socijalističke Jugoslavije. Istorijsko-hronološkom metodom su istraživani, analizirani i prikazani specifični modaliteti vizuelne kulture socijalističke Jugoslavije. Vizuelno politička kultura se razmatrala u odnosu na vizuelni kulturalni registar socijalizma, u odnosu na medijske aparature samoupravnog socijalizma i na institucionalne okvire unutar kojih su profesionalno oblikovane i širene slike te simboli moći. Transdisciplinarno su analizirani učinci dizajnerskih praksi između potreba za političkim prezentacijama moći i za primenom dizajnerskih potencijala u generisanju tada novog socijalističkog tržišta. Hipoteze su argumentovane i verifikovane studijama slučajeva u kojima su mapirani, analizirani i interpretirani pojedini politički simboli unutar simboličkog "asamblaža" politike vidljivosti u socijalističkoj Jugoslaviji. Uz relevantnu teorijsku literaturu, pažnja je akribično poklonjena brojnim štampanim dokumentarnim i arhivskim materijalima iz naznačenog istorijskog perioda 1945-1991. Autorka je sistematično primenjivala i demonstrirala metode arhivskih istraživanja koje su stvarale proverljivu osnovu za teorijsku nadgradnju. Kandidatkinja Koraljka Vlajo je razradu svoje metodologije opisala na sledeći način: „Analizu političke ikonografije provela sam pomoću discipline vizualne retorike koja pruža primjerene alate za interpretaciju palete političkih simbola. Vizualna retorika, disciplina koja se bavi vizualnim metodama uvjeravanja, logično se nameće kao interpretativna metoda za obradu promidžbenog (propagandnog) materijala čija je prvenstvena namjena prevođenje ideologije u vizualnu sferu svakodnevnog. ... Pri tom, teorija vizualne kulture služi kao okvir za definiranje vizualnog registra unutar kojeg djeluju dizajner, njegovi klijenti (političke organizacije, kulturne institucije, državni mediji), te raznovrsne publike dizajna kroz ključna razdoblja socijalističke Jugoslavije od socrealističkog perioda do razdoblja socijalističkog modernizma i kasnog socijalističkog perioda. Vizualna kultura triju razdoblja socijalističke Jugoslavije analizirana je povijesnokronološkom metodom, te su predstavljeni vizualni registri, medijski aparatus i institucionalni okviri unutar kojih su oblikovane i diseminirane slike simbola moći. Ovaj je kompleksni simbolički sustav raščlanjen primjenom relevantnih analitičkih modela. Da bi predočena slika bila što potpunija

istraženi su, mapirani i analizirani radovi iz područja vizualnih komunikacija u presjeku službene politike, visoke kulture i sfere svakodnevnog” (str. 14)

Metode primenjene u realizaciji – u istraživanju i pisanju – disertacije su primerene temi, ciljevima i hipotezi. Kandidatkinja je stvorila elastičan transdisciplinarni interpretativni okvir da bi uspešno povezala polje politike, polje kulture i polje složenih i raznorodnih dizajnerskih praksi.

5. Kratak prikaz sadržaja doktorske disertacije

Doktorska disertacija Koraljke Vlajo *Vizualne paradigme simbola moći: dizajn političkih simbola socijalističke Jugoslavije* komponovana je sa Uvodom i sedam poglavlja sa Zaključkom, popisom literature, popisom ilustracija, biografijom i popisom kandidatkinjinih objavljenih radova.

Uvod (str. 13-16) pristupni je akademski tekst u kome je kandidatkinja ukazala na predmet, temu, ciljeve, naučne hipoteze, metodologiju i doprinose svog naučnog rada, te pristupe dokumentima i literaturi.

Prvi deo „Dizajn u kontekstu suvremenih teorija prikazivanja i viđenja moći“ (str. 17-55) je teorijskog karaktera čime se pitanja o dizajnu i pitanja o teorijama moći, odnosno, modalitetima viđenja moći postavljaju kao osnova za teoriju dizajna. U prvom poglavlju prvog dela disertacije izvedena je interpretacija savremenih teorija prikazivanja i teorija viđenja moći u odnosu na praksu i teoriju dizajna. U drugom poglavlju prvog dela disertacije identifikovani su i analizirani modeli prikazivanja društvene moći: spektakularnost, materijalizacija moći, alegorija, politička mitologizacija, mit o Spasitelju i kult ličnosti, mit o jedinstvu, zlatno doba i optimalna projekcija, fetišizacija i sublimna estetizacija moći, politička performativnost, stvaranje idealnog subjekta, i stereotipizacija i mit o zaveri. U trećem poglavlju prvog dela disertacije analizirana je problematika subverzije moći.

Drugi deo „Vizuelna kultura i dizajn“ (str. 56-82) je teorijskog karaktera i postavlja razumevanje dizajna posredstvom studija vizuelne kulture. Data su četiri poglavlja: „Studije vizualne kulture: počeci i uticaji“; „Proizvodnja značenja“; „Ideološko djelovanje slika“ sa podpoglavljima „Vizualnost“, „Interpelacija“ i „Brikolaži i aproprijacije“; i „Prostori proizvodnje značenja“ sa podpoglavljima „Mjesto proizvodnje“, „Mjesto slike“, „Prostori cirkulacije“ i „Prostori publike“.

U trećem delu „Vizuelna retorika i dizajn“ (str. 83-111) uveden je koncept „vizuelne retorike“: „Vizualna retorika je kritičko-analitički alat za analizu vizualnih informacija usmjeren na komunikacijski aspekt slika (u širem smislu riječi) interpretiran jezikom retorike. Pritom, vizualna retorika je fokusirana na uvjeravački potencijal slika tj. na njihov utjecaj na ljudsko ponašanje, uvjerenja i poglede na svijet. Iako se često poistovjećuju s vizualnim taktikama oglašivačke industrije, postupci uvjeravanja unutar vizualne komunikacije imaju daleko širu namjenu: od educiranja i motiviranja novih ponašanja do prikriivenog, čak i nesvjesno građenog, zastupanja (uvjeravanja u ispravnost) prevladavajuće ideologije. Kao metoda, vizualna retorika danas se koristi za analizu čitavog spektra vizualnih fenomena – od filma do arhitekture“ (str. 83). Teorija vizuelne retorike je ugrađena u teorijske pristupe dizajnu i ulazi dizajna u političkom životu. Treći deo je komponovan pet podglavlja: „O retoričnosti procesa dizajna“, „Publika unutar retoričkog procesa“, „O retoričnosti objekta dizajna“, „O tropološkim analizama“ i „Vizuelna retorika političke komunikacije“.

Četvrtim delom „Vizualna kultura socijalističke Jugoslavije od radničkog do samoupravnog identiteta“ (str. 112-179) postavljena je sistemska rasprava statusa, funkcija i impakta vizuelne kulture u socijalističkoj Jugoslaviji. Ukazano je na periodizaciju stadijuma vizuelne kulture u poglavljima „Vizualna kultura socijalističkog realizma“, „Vizualna kultura socijalističkog modernizma“, „Vizualna kultura kasnog socijalizma“. Na osnovu mapiranih perioda socijalističke vizuelne kulture iznete su problemsko-kritičke analize u poglavlju: „Teorijska analiza jugoslavenske socijalističke vizualne kulture“.

U **petom delu** „Politički simboli – definicija, karakteristike i modeli analize“ (str. 180-201) razrade su komponovane u četiri poglavlja „Politički simboli i nacije: zamišljene zajednice, izmišljene tradicije“, „Uloga političkih simbola“, „Politički simboli i socijalistička Jugoslavija“ i „Modeli analize – podjela političkih simbola“. Uveden je opšti pojam političkog simbola „Politički simboli vrlo su široko definirana kategorija: svaki objekt, pejzaž, osoba, riječ ili fraza, ritual ili gesta koji u kolektivnoj imaginaciji predstavlja neku zajednicu, instituciju ili ideologiju može poslužiti kao politički simbol“ (str. 180). Iz opšteg pojma političkog simbola se prešlo na specifične modalitete i uslove upotrebe političkih simbolika u opštem smislu i u socijalističkom kontekstu „Politički simboli ključni su elementi procesa formiranja nacija osiguravanjem legitimiteta novom režimu, ali i poticanjem osjećaja pripadnosti pojedinaca novoj zajednici. Unutar već oformljenih država, simboli ostaju ključan sastojak političkog života slavljenjem kontinuiteta zajednice, promicanjem vladajuće ideologije, pobuđivanjem osjećaja različitosti i distinkcije, te kontinuiranim osvežavanjem narativa formativnih nacionalnih mitova. Istovremeno, oni su neprecizni, fleksibilni i nestalni: do određene mjere trpe različitost u tumačenju, te taloženje novih značenja u interpretacijama novih generacija. Simboli su neizbježni sudionici svakodnevice; oni sudjeluju u javnim i privatnim ritualima izvođenja moći, što ću demonstrirati u sljedećem poglavlju analizom dijela ključnih simbola socijalističke Jugoslavije“ (str. 201).

Šesti deo „Studije slučajeva“ (str. 202-268) posvećen je studijama tj. analizama i raspravama specifičnih primera vizuelnih političkih simbola i njihovih retoričkih impakta kroz šest tematskih poglavlja: „Crvena petokraka zvijezda, srp i čekić“, „Crvena zastava, crvena boja“, „Lik radnika“, „Grb socijalističke Jugoslavije“, „Državni teritorij“ i „Josip Broz Tito“. Kandidatkinja je precizno metodološki naglasila pristup primerima: „U ovom poglavlju moj je cilj ukazati na fluidnost, nestalnost i promjenjivost značenja jugoslavenskih političkih simbola obzirom na promjenjivi društvenopolitički kontekst. U tu svrhu analizirat ću mutacije u formi i značenju ključnih simbola tijekom razdoblja socijalističke Jugoslavije, s posebnim naglaskom na analizu simbola u tiskanim medijima, interpretiranih metodama i tehnikama grafičkog dizajna. Ovim analitičkim postupkom obradit ću neke od vizualnih simbola koji su predstavljali ključne karike jugoslavenskog simboličkog leksika: crvena petokraka zvijezda, srp i čekić, crvena zastava, lik radnika, državna zastava, grb, teritorijalne granice, te lik Josipa Broz Tita. Analiza je provedena pregledom velikog broja plakata (620), poštanskih maraka⁵²² (više od 1000), novčanica, te drugog široko rasprostranjenog tiskanog grafičkog materijala (omota gramofonskih ploča, časopisa, poslovnih čestitki itd.) proizvedenog u razdoblju od 1945. Do 1990. godine. Posebnu ću pažnju posvetiti prostorima proizvodnje značenja i retoričkoj situaciji, odnosno kontekstu vremena i prostora unutar kojih su pojedini simboli nastajali ili bivali interpretirani“ (str. 202).

Sedmim delom „Zaključak“ (str. 269-273) ponuđen je sistemski uvid u dinamične i transformacione odnose političkog dizajna i političkih vizuelnih simbola u socijalističkoj, pre svega, javnoj sferi. Rečima Koraljke Vlajo „Rezultatima istraživanja vizualne kulture

socijalističke Jugoslavije definiran je vizualni registar unutar kojeg su djelovali dizajner, naručitelji dizajna (političke organizacije, kulturne institucije, državni mediji), te raznovrsne publike dizajna. Ključ za detekciju osnovnih odrednica vizualne kulture socijalističke Jugoslavije nalazi se u točkama preklapanja onih područja vizualne kulture koja su kao dio državnog ideološkog aparata oblikovala i promovirala „poželjne” identitete, te područja koja su, recipročno, ovim identitetima formirana. Iako se može ustvrditi da je projekt stvaranja „idealnog socijalističkog čovjeka” shvaćen kao kontinuirani zadatak socijalističke ideologije, poimanje ovog koncepta znatno se razlikovalo unutar različitih jugoslavenskih razdoblja. Djelovanjem područja vizualne kulture formirani su i promicani „poželjni” identiteti jugoslavenskih građana, no istodobno su, recipročnim djelovanjem, ovi identiteti utjecali na socijalističku vizualnu okolinu. U ovom je procesu dizajn imao značajnu ulogu oblikovanja popularne kulture, „zdravorazumskog” tumačenja svijeta i „svakodnevnih istina” te prenošenja ideoloških uputa o svojstvima poželjnih identiteta“ (271). Time je postavljen i razrađen aktivan i politički determinisan koncept modernog dizajna i njegove retoričke tj. političke i ideološke efikasnosti sa svim usponima i padovima jugoslovenskog socijalizma.

Prilozi disertaciji su dati u odeljcima „Izvori“, „Popis literature“, „Popis ilustracija“, „Biografija“ i „Popis objavljenih radova“.

6. Postignuti rezultati i naučni doprinos doktorske disertacije

Doktorske disertacija Koraljke Vlajo *Vizualne paradigme simbola moći: dizajn političkih simbola socijalističke Jugoslavije* sistemsko je transdisciplinarno istraživanje i teorijska rasprava vizuelnih konstrukcija, manifestacija i transformacija političkih simbola, funkcija i učinaka dizajna u specifičnom istorijskom društvenom i kulturalnom kontekstu socijalističke Jugoslavije. Specifičnije, doprinos doktorske disertacije je trostruki:

- **metodološki doprinos transdisciplinarnim studijama dizajna:** razvijanje analitičke i interpretativne metodologije kojom se povezuju pristupi teorije dizajna, teorije vizuelne kulture, teorije politike, istorije umetnosti/dizajna i studije jugoslovenskog socijalizma;
- **doprinos fokusiranju globalnih i hibridnih teorija vizuelne kulture** na specifičan problem simbolizacije moći u socijalističkoj Jugoslaviji, odnosno, retoričke i ideološke funkcije ”političkog dizajna” u socijalističkoj Jugoslaviji;
- **doprinos razumevanju funkcija i modaliteta političkog dizajna**, tj. manifestacija vidljivih i opredmećenih političkih simbola u opštem (internacionalnom) i specifičnom (jugoslovenskom) kontekstu.

Posebna vrednost doktorske disertacije Koraljke Vlajo je u tome što je ona uspešno analitički i interpretativno povezala teoriju vizuelne kulture, teoriju vizuelne retorike sa kulturalnom istorijom socijalističke Jugoslavije i na osnovu izuzetno velikog broja arhivskih i muzejskih uzoraka demonstrirala bitne uzroke i posledice političkog dizajna u socijalističkom društvu.

7. Mišljenje i predlog Komisije o doktorskoj disertaciji

Na osnovu izloženog Komisija je mišljenja da doktorska disertacija Koraljke Vlajo *Vizualne paradigme simbola moći: dizajn političkih simbola socijalističke Jugoslavije* ostvaruje sve zahteve i očekivanja od doktorske disertacije. Drugim, rečima, ova doktorska disertacija po

predmetu, temi, ciljevima, pristupu, sadržaju rada, kao i kvalitetu izlaganja teorijsko-analitičkih hipoteza i argumenata, te kritičkim refleksijama arhivskih istraživanja, zadovoljava sve kriterijume zahtevane od naučne doktorske disertacije, te se može prihvatiti kao podobna za javnu odbranu.

Sagledavajući ukupnu ocenu doktorske disertacije kandidatkinje Koraljke Vlajo pod nazivom *Vizualne paradigme simbola moći: dizajn političkih simbola socijalističke Jugoslavije* predlažemo Veću departmana za poslediplomske studije i Senatu Univerziteta Singidunum da prihvati doktorsku disertaciju i odobri njenu javnu odbranu.

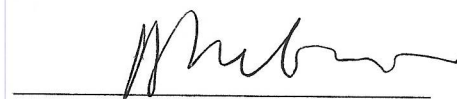
Potvrđujemo svojim potpisom, pod punom profesionalnom odgovornošću, da su podaci u Izveštaju verodostojni i u potpunosti tačni, uključujući tačnu kategorizaciju naučnoistraživačkih rezultata kandidatkinje, a sve u skladu sa Pravilnicima i aktima Univerziteta.

Beograd, 04. 09. 2023.

Članovi komisije

dr Miodrag Šuvaković, redovni profesor – mentor

dr Ana Petrov, vanredna profesorka

Dr Nikola Dedić, vanredni profesor Fakultet muzičke umetnosti
Univerziteta umetnosti u Beogradu (spoljni član komisije)